

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

کہن کے ناں میں سوہنے رب دا کراں کلام بیان
مہر محبت کرنے والا اچا اُسدا ناں

جگہ

محمد رفیق ساگر

گندھارا ہندکو اکیڈمی پشاور

ہارسنگھار
صفدر علی صفدر سکھانی
(بانی بنزم سرور پروا)

سبھے حقوق را کھوے ہن

جگہ	:	کتاب
محمد رفیق ساگر مراد خیل (03467845558)	:	شاعر
مزل سیماب	:	لکھ پناں
قیصر ساحل (03466119677)	:	مشینی لکھت
محمود قلندری، ثاقب دمانی	:	ترتیب
400 روپے	:	مئل
گندھارا ہندکو اکیڈمی پشاور	:	چھاپن ہار
جی ایچ اے لیزر پرنٹنگ، پشاور	:	پرنٹر
978-969-687-114-9	:	ISBN No.
گندھارا ہندکو اکیڈمی، 2 چنار روڈ،	:	ملنے کا پتہ
آبدہ، یونیورسٹی ٹاؤن پشاور	:	چون
طارق علی تبسم، جمشیدناشا، عصمت گورمانی،	:	
عبدالرزاق زاہد، غلام فرید نقیس، عبداللطیف فرحت	:	
اشفاق سحر، ثاقب نواز ساقی، ریاض عاطر، مبشر رفیق	:	

انتساب

آپنے پیارے پتریر
شاہ نواز خان مراد خیل

تے

بھراسوہنٹریں لکھاری سئیں
امیر سلطان مغل مراد خیل دے نانویں

لڑیاں

ح	قطعہ	1
خ	ماکھی وانگوں مٹھا شاعر (حبیب موہانا)	2
ڈ	کال کریہہ داوسبہ (سیف اللہ بیقرار)	3
ز	جاگدا شاعر (ڈاکٹر گلزار احمد گلزار)	4
س	اپنی ہوند دا پک (سعید اختر سیال)	5
ص	ساگر اور اس کی شاعری (پروفیسر ظاہر شاہ ظاہر)	6
ظ	(محمد ضیاء الدین)	7
1	حمد	8
2	نعتِ رسولِ مقبول	9
3	کوئی کیا چھدا ہے	10
4	میکوں تاں اپنی حیاتی	11
5	اے درد دل دے	12
6	جڈاں دا اول کے	13
7	کھے منہ تے	14
8	قلندر کن سکندر	15
9	خود غرضی دی بھا	16
10	کچی تند دے ٹک	17
11	وڈی منڈ گورگنی	18

12	کوئی آکے ڈساوے ہا	19
13	پگ تھئے اوندی جو نفرت دا	20
14	آمدِ مصطفیٰ	21
16	اسا کول تاں اپنی	22
17	توئیں جو دل کول	23
18	کھید مٹی وچ	24
20	مسدس	25
21	نظم	26
22	ساری زندگی	27
23	توں ساڈے دل دی	28
24	اندھارے دا ہتھ	29
26	مطلب دی یار دنیا	30
27	محبت دی راہ تے	31
28	آہن تاں ول آ	32
29	ظلم دا دریا	33
30	سرائیکستان	34
32	آدمِ جھک ہے	35
34	ہک بے وفادی خاطر	36
35	عرش والے	37
36	میکوں اوندی محبت وچ	38
37	عقل مفلوج تھی گئی ہے	39
38	ساڈی آن سرائیکی ہے	40

40	توں چو نکھڑیں تاں	41
41	کیں بہانے تاں	42
42	زندگی پک عجیب	43
43	لب تے سنیاں	44
44	حسین ارفع	45
45	نکھیرا	46
48	کالی رات ہے	47
49	چندر اسماں تے	48
50	دیرہ اسماعیل خان	49
51	کون آہدے چو	50
52	سانحہ پشاور	51
55	اے تاں پہلے	52
56	ظلم ستم	53
57	بہاراں اے سداں ہوون	54
58	چنگائی دا اتھاں	55
59	بحر و برجھا گنیں	56
60	ککاه	57
62	زر دار	58
64	مخھی زندگی ہے	59
65	سوچ گھن	60
67	تیڈے عشق و جنوں دے وچ	61
68	ایں دنیا توں میں پک	62

69	جیکر ایں زمانے توں	63
70	ڈکھ درد ہجر نال	64
71	کرا طاعت یاردی	65
72	میں پھر داہاں	66
73	بچپن	67
74	تس	68
77	جڈاں دنیاں نہ ہئی	69
78	وائی	70
79	ترائے	71
80	سانٹ	72
82	نعت رسول مقبول	73
83	عجب ہے اے ہستی	74
85	مسدس	75
86	ازل کولوں حشر تائیں۔۔ کڈائیں پڑھ قرآن اچ	76
87	زخم جتنے ملن۔۔ ہمیشاں توں دل اچ	77
88	ہمت رہی تاں۔۔ سیدات اچ تیڈا ذکر	78
89	ایں دنیا توں میں پک۔۔ سوچ اچھیں رواج	79
90	ڈوہڑے	80
105	خصوصی محبتاں	81

چپ چپاتی ہے زندگی میڈی
گھنٹی ہاتی ہے زندگی میڈی
سچ الیہاں تاں قتل تھی ویساں
توئیں ذاتی ہے زندگی میڈی

OOO

ماکھی وانگوں مٹھا شاعر..... رفیق ساگر

سینیں رفیق ساگر آپنی شاعری اچ مکمل وادھ کوں بہوں سوھنا Paint کیتا ہے۔ اُنھاں دی پینٹنگ دائرہ ہوں وڈا ہے۔ اُنھاں ہر موضوع تے طبع آزمائی کیتی ہے۔ مثلاً عشق و محبت، سیاست، وڈیرے دا ظلم تے جبر غریب دی غریبی، بے تعلیمی، فطرت دے سوھنے تے من بھاونے مناظر اُنھاں دی شاعری اچ ڈکھ ہے، خوشیاں مہن، رس مھے، لوچ ہے، مٹھاس ہے، ماکھی آلی۔ رفیق ساگر حیاتی گالھیں اپنی شاعری اچ نہیں کریندے۔ او سرائیکی وسیب پھردن۔ سرائیکیاں دیاں مسلیاں کوں سمجھیندن تے اُنھاں داخل ڈ سیندن۔ اُنھاں دی زبان بہوں سوھنی تے مٹھی ہے۔ اُنھاں دے لوظ سچے، کھرے، گروے تے نرو گے مہن۔

رفیق ساگر ڈوں محاذوں تے لڑدے پئے مہن، حک ہے سیاسی محاذ تے ڈ وچھا ہے ادبی محاذ۔ او شاعری وی کریندن تے سرائیکی سیاسی تحریک دے وڈے سرسڑے رکن مہن۔ سرائیکی وسیب اچ اچھے لوک بہوں گھٹ مہن۔ اولو بھی ظالم منافق سیاسی اگواناں دی رگ رگ کول واقف مہن تے اُنھاں کوں ہکل کے آہدن۔

توں کپڑیں تے کئی داغ آنوں نہیں ڈیند اسیڈے کل گوانڈھی پئے لیراں ہنڈیندن

حالات دے اوکھ تے زمانے دے چکر و صبر تے کٹڑے انساناں کوں وی بدل کے رکھ ڈیندن
اے زندگی کیڈی اوکھی ہے۔ اتھاں جیون بہوں اوکھا ہے۔ اتھاں ایمان بچاون وی ڈاڈھا اوکھا ہے۔

میڈے دل اچ ایڈے بُت آ سے مہن
میں مسجد ہم تے مندر تھی گیا ہاں

سینیں رفیق ساگر جیرھے ایلے بہوں مونچھے تے نا امید تھیندن تاں اللہ سوھنے کول اُرداس کر
پاہندن پُراُنھاں ددی اُرداس اچ حک لاڈ ہے۔ حک سچ ہے، حک پیار ہے، حک مٹھاس ہے۔

توئیں شہہ رگ دے نیڑے ہے بھلا اے ڈکھ نہیں سگدے

خدا کچھیں دعا سندے دعا کیوں کریندی ہے
 رفیق ساگر اپنی شاعری اچ مکمل وادھ کوں بہوں سوہنا Paint کہتا ہے۔ رفیق ساگر مکمل وادھ
 داسنہزادہ ہے اور وسبے دیاں بندڑیاں، بنیاں، ہرون، ہر بوٹے، ہر پکھڑوں تے دہی رہی دے کھے اصولاں
 تے اتھاں ورچن آ لے سندراں دا بہوں چنگا سچا نو ہے۔ مکمل وادھ اچ وہی رہی منڈھ قدیم کول آندی پئی
 ہے تے اتھوں دے طریقے وی بہوں پرانے ہن ہن اپنی شاعری اچ امید دا ذکر کجھ ایویں کریندن۔

ہر ہک ون تے ساول کھیڈے
 چھبیر ترھڑوں گموں پھھڑوں
 مال وی پھڑے تھیون لگ پئے
 ہر بندڑے وچ سپا تھی گئے
 ہر کہیں دے ڈکھ ٹل گئے ساگر
 سانون وس پئے

اساڈ اسرائیکی وسیب پانیاں دی بھوئیں ہے۔ اساڈے کول بہوں رچ ہے۔ ہمیش کول بھکے ننگے
 لوک ایں بھوئیں تے آسرا آن گلیندے ہن۔ انھاں کول اتھاں ٹکرتے انھاں دے مالاں کول گھا پٹھ لہہ
 ویندا ہا پر انھاں او پریاں لوکاں کڈاں وی ایں دھرتی کول آپنا نہ جانا، انھاں کڈاوی ایں دھرتی نال پیار نہ
 کہتا اتھاں آندے ہن۔ بجائے ایندے چو ایں دھرتی دے تھوریت ہوون ہا ہتھوں انھاں اساڈے وسبے
 کول لتاڑا، کٹا ایں کول اُجاڑا۔ ویندے ویلے او اتھوں دے بوٹے وی پٹ کے گھن گئے۔ رفیق ساگر اے
 منظر کجھ ایویں پیش کریندن

جیڑھے آ کے پٹھن ساڈے ون دی چھاں تے
 او پھل کھا کے ون کول سروں گالی گئے ہن

حبیب مہانا

01-11-2016

کال کر یہہ داوسبہ

مکل دادھ داواسی دریائے سندھ دی پچا دھی کندھی تے تحصیل پرو آج رہون آلامعروف ناں سبیں رفیق ساگر جہڑا جہ کہیں تعارف دا محتاج ہرگز نہیں لیکن جتھاں اے رہندن اون جھا دا تعارف کراون ضروری اے۔ پرانے وقتاں آج اے مقام بہر پتن دے ناں نال سجا پوہاتے ایں پتن توں گزر کر اہیں پچا دوں آون آئے کئی مریلے برصغیر پاک و ہند آج ظلم ظللہ کریندے رہ گئیں۔ ایں مقام دے پوادوں 100 کلومیٹر پوہلائی آج سرائیکی وسیب دا تہا تہا نواں تھل اے تے پچا دوں سڑ دے ہل دے دامان دے چٹے ڈگر ہن۔ وچالے آج شیر دریا سندھ دیاں موجاں ہن جہڑیاں ہر سال آسوں پاسوں وسن آلیاں کول تک ناساں تیں کیتی رکھن پر زمانے دا جبر سندھ دے پانی کول سمندر آج تاں سٹ ڈیندے پر ایں پانی دا نقصان پانوں آئے وسدیاں کول نہری پانی دا پورا حق نی ڈینداتے ایں گالوں ساگر صیب نے اتھوں دی گر یہہ دا ذکر آجنی شاعری آج کیتے کیوں جہ ایں آپ وی تاں اتھوں دی تس تے بگھ گزاری اے۔ سانوں کول وی کتاب آج ولا ولایا کریندہ۔ شاید جہ انھاں اتھوں دیاں چھڑ گا جاں وی گزاریاں ہوسن۔ لوئی دا پانی تے ولیرئی، گد، گجستان دا پانی وی موسم آج آویندہاتے اتھوں دے وسندڑ بندڑے بھراتے وہی رہی کریندے ہن تے ساگر دے چاچے بابے ہوراں وی یقیناً سانوں دیاں ضرورتاں پوریاں کریندے ہن۔ شاعری دے اندر جہڑی بگھ تس تے محرومیاں دا ذکر انھاں نے کیتے او تصوراتی یا خیالاتی نہیں بلکہ حقیقی ہن۔ پورے وسیب اچوں اے تڑاں اوں محرومیاں دا ڈھیر شکارہ تے ہ۔ میڈے غریب خانے تے ساگر دے دولت خانے کول وچالے آج کوئی ایڈی و تھ کوئے نی۔ ایویں پچا دی پوادھی ہن سواندری ہسے، دیرہ اسماعیل خان وچ آون پر آدی واٹ کریندے ہاسے انھاں داناں میں سند اہم تے ملاقات نہ تھی سگی ہی۔ میڈا اکثر اٹھن ہا ہن سبیں استاد صفدر علی صفدر سکھائی دے کول تھیند اہائی تے انھاں دی سرائیکی بزم سروردے اجلاس وچ میڈی ساگر صیب نال ملاقات تھی۔ میں ہک سرائیکستان قومی موومنٹ دا رکن ہم تے ایں کیو ایم دے صدر سبیں حمید اصغر

شاہین ہوراں کولوں قومیتی فلسفہ چلھ دی خیر تے کل دی خیر دا طالب علم ہامی۔ ساگر نال واسطہ پیا تاں اُنھاں آکھا جو میں اوشاعر نہ جو لکھاں سئی تے عمل نہ کراں میں عمل تے یقین رکھینداں تے جو اُھداں اوہی کرینداں۔ زندگی موت اللہ دے قبضے وچ ہے وقت دے فرعون کولوں میکوں خوف نی تھیندا جو کجھ ضمیر آہدے اوضرور کرینداں میں اُنھاں کوں ایس کیوایم ایج آنون دی دعوت ڈتی تے اُنھاں نے قبول کر گھدی (او ویلے ایس علاقے چوں اغواء برائے تاوان دا سلسلہ زوراں تے ہائی روہ اپوں لوفرفنگے آندے ہن تے اُنھوں دے شریف لوکاں کوں چاتے گھن ویندے ہن ساگر صیب نے پروآ ایج احتجاج دی کال ڈتی تے سیں حمید اصغر شاہین دی قیادت ایج سرائیکی تحریک دے اگوان جنھاں چوں میڈے استادمحترم سیں محمد اسلم اعوان، ملک خضر ڈیال، سہیل ریاض، ایاز چھینہ، قاری فلک شیر، قاری محمد مہربان ارشد، عقیل چکڑیال مرحوم، مہربان مکمل کوڑی ہوت شامل ہن (او ویلے دیرے ایج شیعہ سنی اختلافات تے فرقہ واریت دا طوفان زوراں تے ہائی، ہم دھاکے ٹارگٹ کلنگ روزدا معمول ہائی) ایس اوکھے حالات دے اندر رفیق ثابت قدیم رہ تے ایس احتجاج دی میزبانی کرتے اے ثابت کیے جو میں کہیں دی دھونس دھاندلی توں ہرگز نہ ڈردا۔ 17 اکتوبر 2009ء کوں احتجاج تھیا کئی گھنٹے انڈس ہائی وے بلاک ریا۔ ول اے سلسلہ شروع تھی گیا تاں اغواء برائے تاوان دیاں وارداتاں توں لوکاں دی جان چھٹ پئی۔ چنگے بھلے کھاندے پیندے گھرانے دے کئی لوک بھونگے بھر کے واپس آئیں۔ ساگر صیب نے اپنی شاعری ایج وقت دے اگواناں تے وی عدم اعتماد دا اظہار کیے جو اُنھاں آکھے ”بے ایمان اگوان کوں نیں رکھدے“ کیوں جو اُنھاں جہڑاوی اگوان تھئے اونہراں دا بھائیوال بن کھڑے، علاقہ دی خیر خواہی یا چون وکیاں دی بھلائی کیے اُنھاں کم نی کیتا بلکہ اُنھوں دے لوکاں کوں محرومیاں دے سوا کجھ نہ ڈتا۔ ایس گالوں رفیق ساگر نے اپنے اندروں دے درد کوں شاعری نال پاہروی آندے تے اُنھاں محرومیاں دے خاتمے کیے مستقل جدوجہد وی شروع کیتی ہوئی اے۔ سرائیکی وسیب ایج ڈیرہ غازی خان، کروڑ، لیہ، بھکر، تونسہ شریف، ملتان تک قومیتی لسانی ثقافتی شناخت دے حقوق کیے صوبہ سرائیکستان دے قیام بارے سرگرمیاں ایج میڈے نال شانہ بشانہ رہ سیں حمید اصغر شاہین دے وی قریب رہ لکن تے اُنھاں کوں ساگر صیب تے ہوں اعتماد ہائی۔ پروآ تے پروآ دے آس پواس ایج شعراء دی ہوں وڈی تعداد موجودھ ایندی وجہ ہک اے وی تھی سگدی اے جو دیرہ اسماعیل خان داوڈ امہاندر اشاعر جیکو استاد

اشعراء دا خطاب وی ڈتا ویندے چہڑھے کہ اج او آپ تاں ساڈے کول کوئی نی پر انہاندی سوچ تے انہاندا کلام ایں تڑانویں دی ہک ہک شے کول نشا بر کریندا پچے تے انہاندے شاگرد وی انہاندی سوچ کول جیڑی نرت نال گدی ویندن او وقت ہرگز دور نیں جو استاد سئیں نصیر سرد ہوراں دی سوچ اوندی روح کول ونچ کے سکون ڈیسی کہ میڈی ماء دھرتی جائے ماء دھرتی نال فرمانبرداری دا حق ادا کریندے پین۔ سئیں سرد دے شاگرداں چوں ہک منفرد ناں رفیق ساگر سئیں داوی ہجہاں استاد دے نال آخر تک وفا تے فرمانبردار ہوون دا ثبوت ڈتے۔

سئیں ساگر دے پتریرا میر سلطان مغل داوی شاعری دے اندر پروئے دی بھونیں تے ہوں وڈا ناں ہے تے اکثر میں انھاں کول ساگر سائیں دا پانہہ ہیل ڈٹھے۔ صوبائی گورنمنٹ دے طرفوں سئیں رفیق ساگر کول اعزازات نال وی نوازا گئے۔ اپنی گزریل زندگی اج سرائیکی وسیب دے اندر سیکڑاں مشاعرے وی پڑھن تے پورے وسیب دے مہاندراں شاعراں دے وچ انہاندا منا ہویا ناں اے کہیں وڈیرے زادے، نمبردار، سردار، تمبن دار دے سامنے نہ کڈائیں ہتھ اڈس تے نہ کڈائیں سر جھکا کیتس بلکہ اپنی خودداری دے اندر اپناں طبقاتی سفر جاری رکھس۔ سئیں ساگر نے اپنی شاعری دے اندر مادھرتی دی حفاظت تے اوندے موجود وسائل دی رکھی رکھن تے وی زور ڈتے نال انہاں پر جوہی اگواناں دی اگوانی کول کچے گانڈھے دا ناں ڈتس تے ایں تے بھروسہ کرن کول وی کوڑ آکھس۔

پچی تند دے ٹگ نی پکدے -
 کوڑی گالھ دے پک نہیں پکدے
 راکھیاں اپنی رکھی متگدن
 لگے ساگر اک نہیں پکدے

اگول ہک جاتے لکھدن

چہڑھے آ کے پٹھن ساڈے ون دی چھاں تے
 او پھل کھا کے ون کول سروں گالی گئے ہن
 داماں کر بہ توں تاتھی کے لکھدن

کال کریہہ دا وسبہ ساڈا
ساہ سکرات دی حد تیں ساڈے
سانون وس پے

کال کریہہ دی مار جھل کے سانون وسن نال دل کوں اُستراگی آگئی اے۔ ساگر سیں اپنی زندگی
دے سفر دے حوالے نال لکھدن جو کئی حیاتی دی پونجی ساگر قلم تے کاغذ بچائی ودے ہیں۔ اے انہاں سچ آکھے
جو اپنی پوری حیاتی دے اندر اپناں ہک ضمیر ھ جہڑا بچ گئے تے ایندی وجہ توں عزت نفس کوں محفوظ رکھیں۔ میڈا
چونکہ انھاں دے نال کافی وقت گزرا پے ایس گالوں میں انہاں کوں کھراتے سدھا سادہ باضمیر سرائیکی انسان
پاتے۔

سیف اللہ بقیقر آرزو سیکرٹری سرائیکستان قومی موومنٹ

03467854087

جاگداشاعر

شاعری ہک فطری عمل ہے۔ قدرتی خداداد صلاحیت ہوندی ہے شاعر معاشرے دا عکاس ہوندے۔ میڈے نزدیک اوڈ اشاعرے جیڑھا آپنے علاقے دیاں نا انصافیاں، محرومیاں تے زمانے دیاں سچائیاں کوں بیان کرن دا حوصلہ رکھدا ہووے۔ شاعر محمد رفیق ساگر ہک مد کنوں میڈے سنگ لکھے آئین۔ سرانیکے دے جوان شاعراں وچ اگنڑے ویندے ہن۔ انھاں دی کتاب ”جگڑے“ میڈے ہتھ اچ ہے۔ رفیق ساگر ہر صنف تے طبع آزمائی کریندن اے جاگدا شاعر ہے۔ سرانیکے قومیتی سچان تے وی ساگر سنیں دی شاعری ہک اپنا مقام رکھدی ہے۔ آپنی ماہولی دی خدمت کافی حد تک کریندن۔ آپنی قومیتی آزادی کیتے انھاں دی اچ تک کوشش جاری و ساری ہے۔ ساگر صاحب دی کتاب کوں پڑھن آ لے سوچیندن جو ساگر دا آنون آلا ویلھا کجھاں ہوسی۔ ساگر صاحب میڈے بہوں پیارے چنگے شاگرد ہن۔ خوشی دی گالھ ہے جو جوان شاعر سرانیکے دی خدمت کریندے پئے ہن۔ سرانیکے ساڈی ماہولی ہے اپنے ڈیس اچ سب کنوں زیادہ بولی ویندی ہے۔

انشاء اللہ آون آلا ویلھا سرانیکے دا ایس کنوں وڈا شاندار ہوسی میں وی اے دُعا کرینداں جو ساگر صاحب کوں اللہ تعالیٰ ایس کنوں وی چنگا لکھن دی توفیق عطا کرے۔ (آمین)

ڈاکٹر گلزار احمد گلزار (ترمن، کلاچی)

17-09-2016

اپنی ہوند واپک

ویلے دا پھیرے جیہاں راہوے۔ سوچن ہاردی سوچ اُوں ویلے دی کن ہر ناں نسر دی اے۔
 ول اے سوچ ہے جہیں شکل اچ آوے۔ اوندے نک نین، رنگ روپ تے ساہ سبھا اپنے ویلے دی اگواہی
 ڈیند۔ رفیق ساگر دی اُسا رویلے دے جیڑھے پھیراچ تھی اے۔ اوں ویلے دے ڈکھ سکھ، اوکھ سوکھ، لوڑ
 لاڑ، ورتا، خاب سکاں، بھوئیں دامہاندر، لوک ریتاں، ڈر بھو، تے وانج سانجھ اوندے شعراں اچوں
 جھاتی پاتی کھڑن۔

”جگارے“ سرائیکی شعراں دی جھلار اے۔ سرائیکی وسیب اچ وانج تے مونجھ دا چنبا بھنن کیتے
 وسیب دا ہر مائس اپنے وس جوگا بان مریندا پے۔ سرائیکی شاعر ہون سانگے ایہا پارت اپنے شعراں اچوں
 رفیق ساگر وی بھید نظر آندے۔

اساں خون پسینہ ہک کر کے ہر جھا تحریک چلاؤنی ہے
 جے پھر پے ساگر صوبے دی ملتان اچ تختی لاؤنی ہے
 ڈر بھو دا دیہہ ساڈی وسوں اچ ورہنا ورہیں توں دنگدا ودے۔ ہر پیڑھی اے بھوگ بھگیدی
 آندی اے۔ ایویں لگدے جیویں ہک پوچ ہی پوچ کوں تر کے اچ ایہو ڈر بھو ڈے کے ویندی اے۔

اتجھاں وحشت زدہ وقت ویڑھ اچ ڈتے
 ہن تاں اپنا چچھاواں ڈراون لگے
 اپنی مٹی، اپنی بھوئیں و سبھی سُنجان دا حصہ ہون پاروں ہر کہیں کوں پیاری ہوندی اے۔ آھدن
 ماء دی دُعا ہوندی اے جو پچراتی وانہ لگی۔ بھلا بھوئیں امڑی کیتے بھوئیں جائے ہتھوں لادعا کریندن جو بھوئیں
 امڑی شلاتی وانہ لگی۔ ہر بھوئیں واسی دی اکھ بھوئیں دے ڈکھ سکھ تے ہوندی اے۔ بھوئیں واسی ایں ڈکھ
 سکھ تے الاوے بھاویں نہ الاوے۔ شاعر ہروں بھروں گالھ کریندے

ملک ساڈا کتھاں سلامت اے

ایں امانت تے روز ڈا کے ہن
 سرائیکی وسوں پیار تے ساہ سلوک دی وسوں اے۔ بندہ تو نے عمر دے جیڑھے نہیں تے
 ہووے۔ پیار ہر مائس دیاں رگاں اچ رت وانگوں وگدرا ہندے۔ رفیق ساگر اپنیاں غزلاں، نظماں،
 ڈوہڑاں اچ پیت پر م دی ایں ریت کوں اگوں ودھیندا ہو یا نظر دے۔
 سدا لوک آھدن محبت ہے سستی
 نظر ڈو نظر کہیں دو بھر کے تاں ڈیکھوں
 ”جگارے“ پک اے اپنی ہوند دی اپنی وسوں نال جوت دی اپنے سنگے تے آون آلی پوچ
 تیں بھوئیں نال بھوئیں واسی دے اوں گانڈھے کوں سوکھا کر کے چکاون دی جیڑھی پڑھے کھیں نہ کنیں
 تراویں اپنی اجو کی پیڑھی کوں ڈے، گین۔ رفیق ساگر! ڈھیر ودھایاں۔

سعید اختر
 دیرہ اسماعیل خان

ساگر اور اُس کی شاعری

تقریباً بائیس سال پہلے کی بات ہے جب رفیق ساگر، طارق علی تبسم کے ساتھ ہمارے گاؤں آیا تھا۔ سانولا رنگ، خوبصورت خدوخال، متناسب قد و قامت اور ایک خاص قسم کی حساس اور جوشیلی طبیعت وہ مجھے اچھا لگا تھا۔

اور پھر جب ہم تینوں گاؤں سے باہر ندی کے کنارے نرم نرم گھاس میں بیٹھ گئے تو ساگر صاحب ماحول کی قدرتی خوبصورتی میں کھو گیا۔ کافی دیر تک دنیا و مافیاء سے بے خبر رہا اور پھر ایک لمبی سانس لیتے ہوئے کہنے لگا

”یہ قدرتی ماحول یہ آئینے کی طرح شفاف پانی، پانی میں تیرتی ہوئی مچھلیاں، یہ نرم مچھلیں گھاس، سرسبز درختوں اور جنگلی پھولوں کی بہتات، کوہ کڑھ مار کو گلے لگاتا ہوا ذرد سورج اور رنگ نور خوشبو میں ڈوبی ہوئی یہ پر کیف فضا! ظاہر صاحب اگر آپ کے گاؤں کا کوئی بھی فرد شاعر نہ ہو تو وہ بڑا بے نصیب بلکہ بد نصیب ہوگا“

مجھے اُس کی اس بات پر بڑی خوشگوار سی حیرت ہوئی تھی کہ وہ خوش نصیبی اور بد نصیبی کا تعلق شاعری سے جوڑ رہا ہے اور تقریباً بائیس سال بعد بھی جب وہ آتا ہے تو اُسکی وہی کیفیت ہوتی ہے جو پہلے ہوا کرتی تھی لیکن آج اسکے تبصرہ میں ایک خاص قسم کی پختگی بھی نظر آتی ہے۔ اس لئے کہ آج وہ ایک ایسا پختہ شاعر بن چکا ہے جسکی شاعری ہر چھوٹے بڑے شاعر سے خراج لے رہی ہے۔ اُس کی کامیابی میں اچھی شاعری کے ساتھ ساتھ اُسکے خوبصورت لب و لہجے کا بھی بڑا ہاتھ ہے۔ وہ شعرا تنہا رسیلے انداز میں پڑھتا ہے کہ سننے والے پر ایک کیفیت طاری کر دیتا ہے۔ ساگر کی خوبصورت شاعری اور شاندار تحت اللفظ کی اصلی وجہ اسکی پر خلوص شخصیت ہے۔ اس نے اپنے فن کو بڑے خلوص اور سنجیدگی سے اپنایا ہے بلکہ یوں کہنا چاہیے کہ اپنے آپ کو اپنے فن کیلئے وقف کر دیا ہے۔ یقین جانیئے میں جب بھی اس سے ملا ہوں وہ یا تو شعر کہتا ہے اور یا تو شاعری پر بات کرتا ہے۔ کسی دوسرے موضوع پر گفتگو کرنا وہ وقت کو ضائع کرنے کے مترادف سمجھتا ہے اور پھر جب دربار رسالت میں

خارج عقیدت پیش کرتا ہے تو یوں لگتا ہے جیسے ہم کسی دوسری دنیا میں پہنچ گئے ہیں۔
 سنیں دی آمد تھنی نور چمکن لگا باغ دنیا دے گل پھل کھنڈاون لگے
 چندر تارے وی کھڑ گئے سلامی کیتے 'عرش والے وی خوشیاں مناوان لگے
 ذرا غور کیجئے زمین و آسمان اور یہاں تک کہ فرش و عرش کو کس طرح ایک دوسرے کے قریب لا رہا
 ہے بلکہ ایک دوسرے کیلئے لازم و ملزوم قرار دے رہا ہے۔ دراصل ایک اُمتی کی حیثیت سے اُسے اس بات کا
 علم ہے کہ حضورؐ کا سب سے عظیم الشان معجزہ ہی یہی ہے۔ ساگر صاحب ایک حساس اور آگاہ شاعر ہے۔ وہ خلا
 میں بیٹھ کر شاعری نہیں کرتا بلکہ اُسکے پاؤں زمین پر ہوتے ہیں اور اس پاک سر زمین پر گزشتہ کئی عشروں سے جو
 کچھ ہو رہا ہے اُسے دیکھ کر اس کا دل خون کے آنسو رو رہا ہے۔

امن کائناتی امن ملک گئے ساڈی شہکار دھرتی وچ
 جیڑھے مغرب کنوں آئے ہن بنن خونخوار دھرتی وچ
 چدھاروں دُشت دہشت ہے قیامت خیز منظر ہے
 بھلا ایں ملک ساڈے وچ ایویں لگدے جو محشر ہے
 محبت ہر شاعری شاعری کا مرکزی نکتہ ہوتی ہے ساگر کے یہاں بھی محبت کی شاعری کافی مقدار میں
 ہے۔ لیکن اُس کی شخصیت کا ٹھہراؤ اور اس کا مہذب انداز اُسکی رومانی شاعری کو بھی دوسروں سے الگ ایک ممتاز
 اور پاکیزہ مقام عطا کرتا ہے مثلاً

اے خون واہندے اکھیں چوں ہے تئیں
 اے داغ دل دے دھوتج ولسن

یا

پک تھئے اوندی جو نفرت دا اوندی دلیل توں
 ڈھہہ پین موتی ابلخ اکھ دی سفیل توں

ساگر کی شاعری میں اتنی خوبیاں اور اتنے امکانات موجود ہیں کہ اُن پر بہت کچھ لکھا جا سکتا ہے
 لیکن طوالت کے خوف سے صرف اس پر اکتفا کرتا ہوں اس یقین کے ساتھ کہ اگر وہ تسلسل کے ساتھ شاعری

کرتا رہے تو وہ دن دور نہیں کہ وہ سرانیکی زبان کے شاعروں کی صفِ اولین میں اپنے لیے ایک ممتاز مقام حاصل کر لے گا۔

میری دعا ہے کہ اللہ تعالیٰ اُس کو لمبی عمر عطا کرے اور اسکے فن کو کامیابیوں سے نوازے۔

آمین

پروفیسر محمد ظاہر شاہ ظاہر

اسوٹا شریف صوابی

20-03-2016

جگڑے دی شاعری

گندھارا ہندکو بورڈ پاکستان ناصرہ ہندکو زبان بلکہ سرانیکہ زبان دے نال نال صوبے ایچ بولی جانڑے ولی ساری زبانان دے ادب تے ثقافت دی ترقی و سسے کوشاں وے۔ تے انہاں کوششاں دامحور ناصرہ پشورایا بلکہ ڈی آئی خان دی تہرتی تے بی دوسرانیکہ کانفرنساں منعقد کیتیاں۔ ساڈے و سسے ایہہ بی اعزاز دی گل اے کہ گندھارا ہندکو بورڈ دے چیئرمین جناب اعجاز احمد قریشی صیب سرانیکہ وسیب سی تعلق رکھدین۔ اس سی پہلے بی سرانیکہ زبان ایچ کتاباں چھاپ چکیاں لیکن میرے و سسے ایہہ بڑی خوشی دی گل اے کہ محمد رفیق ساگر ہک مٹھے تے ہنس مکھ شخص اُن۔ میری اُنہاں نال ملاقات اُس وخت اوئی جدواوہ گندھارا ہندکو بورڈ دی ہک ادبی نشست ایچ تشریف لیائے تے اُس نشست دی صدارت کر دے ہوئے اُنہاں نے آپڑا کلام پیش کیتا تے حاضرین نے اُنہاں دے کلام دی بڑی داد دتی۔ منے اس موقعے تے خواہش دا اظہار کیتا کہ تسی آپڑا سرانیکہ کلام ساٹوں پیش کرو تا کہ اسی اُس ٹوں چھاپ دیاں۔ تے میرے و سسے ایہہ بڑی خوشی دی گل اے کہ ہک دن منوں علی اولیس نے کہیا کہ رفیق ساگر داسرانیکہ کلام ”جگڑے“ حاضر اے۔ میں بڑا خوش ہو یا تے میری ایہہ خواہش ائی کہ اس کلام ٹوں لوکاں تکل ضرور پہنچایا جاوے کیونکہ اس دی شیرینی تے زبان دی حلاوت بہت زبردست اے۔ میں اُمید کرناواں کہ قاری اس ٹوں ہک مفید کتاب پاسن تے ایہہ سرانیکہ ادب ایچ ہک خوبصورت اضافہ وے۔

محمد ضیاء الدین

چیف ایگزیکٹو کمیٹی، گندھارا ہندکو اکیڈمی، پشور